

results consists in integral consideration of the historiography of mutual relations between the authorities and the social and political organizations in Naddnyprianschyna in Ukraine in 1905–1917. **Conclusion.** The review of the historiography witnessed the partial interest of the researchers to the mutual relations of social and political organizations of Naddnyprianschyna and the authorities. Thus the set of problems requires the further investigation, especially the questions, related to the functioning and to the relationships of social and political organizations with the authorities in Ukraine in 1905–1917, as for the majority of the scientists paid attention to the functioning of the central organs.

Keywords: social and political organizations, opposition organizations, monarchist and authoritative organizations, the civil society and civil identity forming, population self-organization.

Надійшла до редакції 25.09.2015
Затвержена до друку 01.10.2015

УДК 39:061.1.(477.83-25)«1913/1939»

ГОЦУЛЯК Віктор Володимирович,
доктор історичних наук, професор кафедри
археології та спеціальних галузей історичної науки
Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1913–1939 рр.)

Анотація. Проаналізовано діяльність наукового товариства імені Шевченка у міжвоєнний період. Основну увагу звернено на чинники та прикметні риси, які визначали діяльність товариства в окреслений період.

Ключові слова: історична наука, НТШ, наукова школа, історіографія, історичні віхи, творчий доробок.

Постановка проблеми

Діяльність наукового товариства імені Шевченка становить вагомий внесок української історії. Товариство не обмежилося статутами та програмними документами. Можна виокремити декілька періодів розвитку наукового товариства імені Шевченка. Відтак, актуальною, на нашу думку, видається огляд розвитку наукового товариства імені Шевченка у міжвоєнний період.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Важливим джерелом, яке містить інформацію про діяльність наукового товариства імені Шевченка є «Записки Наукового товариства. На сторінках цього видання міститься інформація, що може пролити світло щодо поставленої нами проблеми в період з 1913 р. до 1939 р., коли відбулися певні зміни у виданні «Записок», викликані суспільно-політичними процесами, які були започатковані ще революційними подіями 1905–1907 рр. Саме зазначені обставини і визначають хронологічні рамки дослідження.

Метою статті є представлення міжвоєнного періоду діяльності наукового товариства імені Шевченка.

Виклад основного матеріалу. У сучасній українській історичній науці вже існує відносно розлога історіографія питання, а вченими запропонований поділ діяльності наукового товариства імені Шевченка на п'ять етапів: *перший* (початковий), який ще іменується як літературний або літературно-науковий й охоплює 1734–1892 рр.; *другий* – 1892–1913 рр.; *третій* – кінець 1913–1945 рр.; *четвертий* – 1947–1989 рр.; *п'ятий* – з 1989 і до нині.

Наступний – *третій етап* діяльності НТШ охоплює 1913–1945 рр. З другої половини 1913 до 1920 р. обов'язки голови НТШ виконував С.Томашівський. Після нього головами

НТШ почергово обиралися 1921–1925 рр. – В. Щурат, в 1925–1931 рр. – К. Студинський, у 1931–1935 рр. – В. Левицький і з 1935–1940 роках – І. Раковський.

Злетами у наукових досягненнях і падіннями видавничої та наукової продукції позначилися складні умови викликані Першою світовою війною. Саме за 1914–1915 рр. було зруйновано музей, друкарня, бібліотека. Значна частина членів НТШ загинули у війни. Згубний вплив мала й польська окупація Львова, яка призвела до відтоку наукової еліти за кордон. Не реалізовані залишилися плани створення на базі НТШ у 1916 р. Української академії науки.

Польська влада всіляко домагалася, особливо на початку 1920-х рр. зменшити роль НТШ. Досить мізерною стала його фінансова підтримка. Утім діяльність цієї української академічної установи не припинялася. У 1920–1926 рр. членами товариства прикладалося чимало зусиль для розвитку наукових досліджень. У відповідь на дії щодо української освіти польською адміністрацією Львова був створений Львівський таємний український університет та Львівську таємну політехніку. Це були символічні назви нелегальних офіційно незареєстрованих польськими властями вищих навчальних закладів. За ініціативою НТШ, Товариства українських науковців ім. П. Могили та викладачів Ставропільського інституту на базі діючих з вересня 1919 р. університетських курсів був заснований у липні 1921 р. на з'їзді українського студентства Львівський таємний університет.

За матеріальної підтримки українських економічних установ та еміграційної громадськості заняття проводилися у стінах НТШ, Львівського товариства «Просвіта», Національного музею у Львові, підвалах собору святого Юра, закладах «Рідної школи» та помешканнях викладачів і студентів. Вже на кінець першого навчального року діяли філософський, юридичний, медичний та технічний відділи, а число кафедр досягло 58.

У 1921 р. навчальному році в університеті перебувало 1028 студентів і 230 вільних слухачів. Ректорами університету були В. Щурат, М. Панчишин, М. Чайковський, Є. Давидяк. На філософському та юридичному факультетах навчалися 4 роки на медичному – 2 з подальшим продовженням освіти у Відні та Празі.

Провідними викладачами були дійсні члени НТШ – К. Студинський, І. Крип'якевич, М. Кордуба, І. Куровець, М. Возняк, Ф. Колесса, І. Свенціцький, С. Шухевич, С. Балей. Студенти університету мали свої організації: Український студентський союз, Академічна громада, Крайова студентська рада, Медична громада, Гурток правників та ін. Існував й гурток істориків, які видавали журнал «Історичний вісник» [17, 368].

Однак постійні переслідування, навіть не зважаючи на звернення 15 листопада 1922 р. Сенату університету до Ліги націй з метою захисту від гонінь, справу не змінили. Заборона з боку влади службовцям державних установ викладати у нелегальному університеті та інші перепони, у тому числі нестача коштів, призвели до припинення роботи університету вже після першого випуску студентів. У літературі часто порівнюють діяльність НТШ на третьому етапі з попереднім і констатують, що в 1920–1930-х рр. обсяги науково-видавничої продукції були меншими.

Насправді це відповідало дійсності. Лише протягом 1915–1939 рр. побачило світ 37 томів (із них 8 подвійних) «Записок НТШ», 17 частин «Хроніки НТШ», друкувалися серійні видання: «Збірник Історично-філософської секції НТШ» (3 томи протягом 1914, 1927, 1934 рр.); «Українсько-руський архів» у 6 томах (1 здвоєний) за 1914, 1920–21, 1924–25 рр.

Виходила й численна інша наукова продукція: «Збірник Правничої комісії Наукового товариства імені Шевченка» (3 ч. 1925, 1927, 1929 рр.); «Студії з поля суспільних наук і статистики» (2 т., 1921, 1938 рр.); «Етнографічний збірник» (6 т.; 3 здвоєні; 1914, 1916, 1929 рр.); «Матеріали до українсько-руської етнології» (7 т., 1916, 1918–20); «Збірник Філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка» (5 т., 1917, 1925, 1929–30, 1927 рр.); «Збірник Математично-природописно-лікарської секції Наукового товариства імені Шевченка» (15 т.; 3 здвоєні; 1916, 1919, 1922, 1925–30, 1934, 1937–38 рр.); «Лікарський вісник» (5 речників, 1920, 1939 рр.); «Збірник Фізіографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка» (7 випусків, 1925–38 рр.); «Матеріали до української бібліографії» (4 т., 1930 р.) [21, 206–207].

Вчені заангажовані в НТШ намагалися слідувати потребам часу і з цією метою створювали нові комісії, серед них: нової історії України, археології, статистики, мови,

термінологічної, класичної філології, шевченкознавства, історії штуки (мистецтва) [18, 207]. Мав місце й випуск нових видань НТШ: «Праці Комісії класичної філології» (1 т., 1919 р.), «Праці комісії шевченкознавства» (2 т. 1931–1933 рр.); часописів «Стара Україна» (1924–1925 рр.), «Українська музика» (4 номери, 1939 р.), «Сьогочасне і минуле» (4 номери; 1 здвоєний, 1938 р.) [21, 207].

Сьогодні можна констатувати, що не зважаючи на складні умови, обмежені фінанси НТШ міжвоєнного часу піклувалося й новими проектами, виданням значної кількості праць, у тому числі «Атласу України й суміжних країв» і «Географія України» під редакцією В. Кубійовича та ін.

Налагоджувалася співпраця з Всеукраїнською академією наук, яка надала окремим дійсним членам НТШ звання академіків: С. Смоль-Стоцькому у 1918 р.; В. Гнатюкові і К. Студинському в 1924 р., С. Дністрянському в 1936 р., І. Горбачевському в 1927 р., М. Вознякові, Ф. Колесі та В. Щуратові в 1929 році [21, 207].

Ці звання були подякою не лише за наукову діяльність, але й за те, що члени НТШ активно співпрацювали з ВУАН та брали участь у підготовці спільних видань, опрацьованні уніфікованого українського правопису та ін.

Природничі галузі наук також перебували у сфері уваги НТШ, що засвідчує створення науково-дослідних установ а саме: Інституту нормальної і патологічної психології, Інституту бактеріозно-хімічних досліджень та лікарського аналізу крові. Мало місце створення й розмежування трьох музеїв – культурно-історичного з відділеннями археології, етнографії, історичних пам'яток, образотворчого мистецтва і нумізматики, природописного та музею українського війська. Поповнювалися також фонди бібліотеки НТШ, яка окрім архіву, картографічної і фотографічної колекції мала у своєму користуванні понад 200 тис. томів книг. На кінець 1939 р. бібліотека НТШ вже налічувала понад 300 тис. томів друків [15, 10].

Сучасні вчені, зокрема О. Кулчинський наводить цікаві дані про діяльність товариства у 1913–1939 рр. Зокрема він відзначає, що за цей час НТШ випустило 591 том різних серійних видань, 352 одинарні наукові праці, підручники і карти, 103 номери літературно-громадських та літературно-мистецьких журналів, 95 назв художніх творів, 32 інформаційне видання. Корпус дійсних членів становив загалом понад 220 осіб – найвизначніших українських діячів науки і культури. У 20 ст. НТШ співпрацювало і вело обмін книжками і часописами із приблизно 300 науковими центрами і бібліотеками світу [21, 207].

Свій статус НТШ як академічна установа підтверджувало й тісною співпрацею з представниками науки й культури багатьох країн світу. Розгалуженими були й форми співпраці, які виявилися в обміні науковою продукцією і її публікацією в зарубіжних виданнях, спільній участі і міжнародних з'їздах та конгресах, сприянні закордонних науковців в навчанні студентів-українців. Понад 100 найкращих представників зарубіжної науки й культури стали дійсними членами НТШ. При наданні такого членства увага зверталася не лише на наукові здобутки в галузі природничих наук й українознавства, але й в популяризації українистики за рубежом та підготовці українських наукових кадрів.

У різні роки дійсними членами історико-філософської секції НТШ були обрані були О. Айхельман (Австрія), О. М. Бальцер (Польща), Я. Бідло (Чехословаччина), О. Галецький (США), С. Гольдман (Ізраїль), А. Джіаніні (Італія), П. Домбковський (Польща), А. Енсен (Швеція), П. Жукович (Росія), Е. Ісабато (Італія), К. Кадлец (Чехословаччина), Р.-Ф. Кайндль (Австрія), Л. Кубала (Польща), Ш. Сеньобос (Франція), Дж. Сіммон (Канада), Й. Стшиговський (Австрія), О. Шахматов (Росія), Г. Шгадтмюллер (Німеччина).

До складу дійсних членів філологічної секції НТШ обрані М. Арнаутов (Болгарія), О. Беліч (Сербія), Е. Бернекер (Німеччина), Я. Бодуен де Куртене (Польща), О. Брікнер (Польща), О. Брок (Норвегія), М. Генгелевич (Польща), І. Горак (Чехословаччина), Т. Гартнер (Австрія), І. Ердєшялович (Сербія), Ц. Енджеєвська-Болуен де Куртене (Польща), Й.-І. Зубатий (Чехословаччина), Ф. Ілешич (Хорватія), В. Кірконел (Канада), С. Кот (Франція), Ф. Корш (Росія), Е. Кошмідер (Німеччина), Я.-С. Лось (Польща), Ж. Люсіані (Франція), А. Мазон (Франція), К. Майер (Німеччина), Л. Маніно (Італія), Т. Маретич

(Хорватія), Т.-Г. Масарик (Чехословаччина), Я. Махаль (Чехословаччина), К. Менінг (США), Л. Мілетич (Болгарія), К. Мошинський (Польща), М. Мурко (Чехословаччина), З. Неєдлий (Чехословаччина), Л. Нідерле (Чехословаччина), К. Нітш (Польща), С. Новакович (Сербія), Ф. Пастернек (Чехословаччина), В. Перетц (Росія), М. Петров (Росія), О. Петров (Росія), О. Піпін (Росія), І. Поливка (Чехословаччина), Б. Попович (Сербія), Г. Райнфельд (Німеччина), Я. Ріпка (Чехословаччина), С. Романовський (Болгарія), Г. Улашин (Польща), О. Унбегаум (США), М. Фасмер (Німеччина), Й. Б. Ферстер (Чехословаччина), Б. Цонев (Болгарія), М. Шерер (Фанція), І. Шишманов (Болгарія), А. Шмавс (Німеччина), Г. Шмідт (Австрія), С. Шобер (Польща), Ю. Шурмін (Хорватія), В. Ягич (Хорватія).

До складу дійсних членів математико-природописно-лікарської секції НТШ обрано таких вчених, як А. Айнштайн (США), А. Равль (Франція), В. Бехтерев (Росія), Г. Бончев (Болгарія), Д. Ботовський-Мордухай (Росія), С. Бошкович (Сербія), В. Варичак (Хорватія), С. Ватев (Болгарія), Д. Горянович-Крамьбергер (Сербія), Д. Гільберт (Німеччина), Д. Граве (Росія), Ж. Джорджевич (Сербія), К. Дрончилов (Болгарія), А. Тодоров-Іширков (Болгарія), А. Йофе (Росія), К. Кляйн (Німеччина), І. Краль (Чехословаччина), М. Крилов (Росія), М. Ломницький (Польща), Л. Манувріє (Франція), І. Матейка (Чехословаччина), Б. Милоєвич (Сербія), А. Панк (Німеччина), С. Петоков (Болгарія), М. Петрович (Сербія), М. Планк (Німеччина), Ф. Прегль (Німеччина), Ц. Пупкіне (Чехословаччина), С. Тимошенко (Росія), К. Фодунський (Чехословаччина), Й. Цвіїч (Хорватія), В. Швамбера (Чехословаччина), А. Штекль (Німеччина). Почесними членами НТШ впродовж 1892–1939 рр. обрано 17 осіб [21, 207–208].

25 червня 1939 року відбулися останні загальні збори Наукового Товариства імені Шевченка [18, 208]. У книзі «Наукова та видавнича діяльність Наукового Товариства імені Шевченка в Європі» (2007) ці збори датуються 28 червнем. Відзначено, що останній склад керівних органів НТШ: голова – І. Раковський, члени правління Є. Храпливий, А. Мілянчик, Ю. Пеленський, І. Витанович, С. Старосольський і З. Кузеля [4, 12].

З початком Другої світової війни діяльність товариства майже припинилася, а за радянської окупації зовсім згорнула. 14 вересня 1940 р. можна вважати чорним днем для товариства, коли воно й установи з ним пов'язані були ліквідовані. Чимало членів НТШ виїхало за кордон або були піддані репресіям.

На заміну НТШ було створено Львівський філіал АН УРСР. Ставлення про німецьких сил також не було прихильним до НТШ. Дозволу на наукову діяльність надано не було. Не визнаючи розпуску більшість членів НТШ напівлегально продовжували збиратися на засіданнях, особливо історично-філологічна та медична комісії.

Члени НТШ, які залишилися у Львові таємно продовжували наукову діяльність, проводили збори, обирали поміж себе дійсних членів, видавали наукові публікації. Частина з яких виходили друком в «Українському видавництві» у Кракові. Побачили світ перевидана «Географія України», та 1944 р. книга Я. Пастернака «Старий Галич». Із другим приходом радянської влади у 1944 р. більшість членів НТШ емігрували переважно до Німеччини та інших західноєвропейських країн.

Висновки

Варто зазначити, що за роки свого існування НТШ виконала роль дійсної академії наук західного зразка. Товариство є найстарішою та найавторитетнішою, як за часом створення, так і за результатами діяльності українською громадською науковою організацією, яка плекає велику національну науку. Окреслений період діяльності НТШ демонструє переконаний факт, що якими не були умови наприкінці XIX і на початку XX ст. в Україні, Західній Європі, Америці, Канаді, Австралії та ін. країнах чотири покоління членів Наукового Товариства імені Шевченка, як неофіційної академії наук гордо несли й несуть прапор української науки.

Література

1. Періодичні та серійні видання наукового товариства ім. Шевченка (1885–1939). Анотований покажчик / [уклад. Кульчицька Т. Ю.]. – Львів, 1990. – 212 с.
2. Каталог видань Наукового товариства ім. Шевченка в Україні, 1990–2007. – Львів, 2008. – 90 с.

3. Бурім Д. В. Наукова та видавнича діяльність Наукового Товариства імені Шевченка в Європі / Д. В. Бурім, О. О. Кучерук, О. О. Маврін. – К. : Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ГАГ України, 2007. – 528 с.
4. Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове товариство імені Шевченка 1892–1934 / Л. Винар. – Нью-Йорк-Дрогобич-Львів, 2006. – 111 с.
5. Гоцуляк В. До оцінки львівського періоду історичної школи М. Грушевського / В. Гоцуляк // Український історик. Ювілейне видання. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Мюнхен. – 1996. – Ч. 1–4 (128–131). – С. 251–3260.
6. Гоцуляк В. Діяльність організаційних установ, аналіз стану української історичної науки, історичних досліджень 80-их років XIX – початку XX ст. в наукових працях істориків / В. Гоцуляк // Історіографічна думка про С. Грушевського і українську історичну науку його доби: монографія. – Черкаси : Вид-во «Сіач», 1996. – С. 34–49.
7. Гоцуляк В. М. Грушевський і наукові школи в українській історичній науці: історіографічний аспект / В. Гоцуляк // Історіографічна думка про С. Грушевського і українську історичну науку його доби. – Черкаси : Вид-во «Сіач», 1996. – С. 50–77.
8. Гоцуляк В. В. 125-річчя ювілею флагману української науки. Доповідь на урочистому засіданні Осередку НТШ у Черкасах з нагоди 125-річчя НТШ / В. В. Гоцуляк. – Канів : «Родень», 1998. – 16 с.
9. Гоцуляк В. В. Оцінка львівського періоду історичної школи М. Грушевського та його подальше вивчення українськими вченими / В. Гоцуляк // Михайло Грушевський і українська історична наука: зб. матеріалів конф. : запис засідань конфер. [«Михайло Грушевський і Львівська історична школа 24 жовт. 1994 р. Ранкове засідання»]. – Л., 1999. – С. 291–296.
10. Грушевський М. С. Львовское ученое общество Шевченка и его вклад в изучение Южной Руси / М. С. Грушевський // Журнал Министерства народного просвещения. – 1904. – март. – С. 117–148.
11. Дорошенко В. Наукове товариство імені Шевченка у Львові (1873–1892–1912 рр.) / В. Дорошенко. – К. Львів : Коштом і накладом товариства, 1914. – 88 с.
12. Дорошенко Д. Ученое общество имени Шевченка во Львове / Д. Дорошенко. // Украинский Вестник. – М., 1906. – С. 666–674.
13. Гнатюк В. Наукове товариство імені Шевченка у Львові: Історичний нарис першого 50-річчя 1873–1923 / В. Гнатюк // Літературно-науковий вістник. – 1925. – Т. LXXXVI. – Кн. 4. – С. 367–374., Т. LXXXVIII. – Кн. – С. 272–278.
14. Жуковський А. Нарис історії Наукового товариства імені Шевченка в Європі / А. Жуковський. – Львів-Париж, 2000. – 139 с.
15. Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій / Я. С. Калакура. – К. : Генеза, 2012. – 496 с.
16. Качмар В. М. Львівський таємний український університет / В. М. Качмар // Енциклопедія історії України. – К. : Наукова думка, 2009. – Т. 6. – С. 368.
17. Кубійович В. Історія Наукового товариства імені Шевченка / В. Кубійович. – Нью-Йорк-Мюнхен, 1949. – 84 с.
18. Кубійович В. Наукове товариство імені Шевченка у 1939–1952 / В. Кубійович // Український історик. – 1973. – Ч. 1–2 (окремий відбиток).
19. Купчинський О. Деяко про форми та напрями наукової і науково-видавничої діяльності Наукового товариства імені Шевченка: 1892–1940 роки (міжнародний аспект) / О. Купчинський. – Львів, 1998. – В кн: 3 історії Наукового товариства імені Шевченка: Зб. допов. і повід. наук. сесій і конфер. НТШ у Львові.
20. Купчинський О. Наукове товариство імені Шевченка / О. Купчинський // Енциклопедія історії України. – К. : Наукова думка, 2010. – Т. 7. – С. 203–213.
21. Кучер Р. В. Наукове товариство імені Т. Шевченка / Р. В. Кучер. – К., 1992.
22. Романів О. Михайло Грушевський – організатор української науки // Вістник АН України. – 1992. – № 1. – С. 48–50.; його ж Михайло Грушевський і його роль у становленні та розвитку української національної науки (Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові) // М. Грушевський. Зб. наук. праць. – Львів. – 1994. – С. 80–92.
23. Студинський К. Наукове товариство імені Шевченка у Львові (1973–1928) / К. Студинський // Записки НТШ. – 1929. – Т. 150. – С. 9–18.
24. Ясь О. В. Записки Наукового Товариства імені Шевченка / О. В. Ясь // Енциклопедія історії України. – К. : Наукова думка, 2005. – Т. 3. – С. 213.

References

1. Periodic and serial publications of scientific societies. Shevchenko (1885–1939). *Annotated index*. (1990) / [comp. Kulchytska T. Y.]. Lviv (in Ukr.)
2. *Catalogue of publications of the Scientific society of Shevchenko in Ukraine, 1990–2007*. (2008). Lviv (in Ukr.)

3. Burm, D. V., and Kucheruk, E. A. & Mavrin, V. A. (2007). Scientific and publishing activities of the Scientific Society named after Shevchenko in Europe. Kyiv: Institute of Ukrainian Archeography and source studies at M. Hrushevsky GAG of Ukraine (in Ukr.)
4. Winemaker, L. (2006). *Mykhailo Hrushevsky and the Scientific society named after Shevchenko 1892–1934*. New York-Drogobych-Lviv (in Ukr.)
5. Lecturers Julia Gotsulyak V. assessment of the Lviv historical school of Hrushevskoho. *Ukrainian historian*. (1996). Anniversary edition. New York; Toronto; Kyiv; Lviv; Munich, 1-4 (128-131), 251-3260 (in Ukr.)
6. Lecturers Julia Gotsulyak V. the activities of the organizational entities, the analysis of the state of Ukrainian historical science, historical research 80-ies of the XIX – early XX century. in scientific works of historians. Hotsuliak. *Historiographical thought about Hrushevsky and the Ukrainian historical science of his era: Monograph*. (1996). Cherkasy : Publishing house «the Sower», 34-49 (in Ukr.)
7. Gotsulyak, V. (1996) M. Hrushevsky and scientific school in the Ukrainian historical science: historical aspects / V. Hotsuliak. *Historiographical thought about Hrushevsky and the Ukrainian historical science of his time*. – Cherkasy : Publishing house «the Sower», 50-77 (in Ukr.)
8. Lecturers Julia Gotsulyak V. 125-anniversary anniversary the flagship of the Ukrainian science. The report at solemn meeting, NTSh Cells in Cherkassy on the occasion of the 125th anniversary of the Shevchenko scientific society (1998). Kano: «Rodon», 16 (in Ukr.)
9. Lecturers Julia Gotsulyak V. V. Assessment of the Lviv historical school of Hrushevsky and his further study of Ukrainian scientists. Lecturers Julia Gotsulyak. Mykhailo Hrushevsky and the Ukrainian historical science: materials of the conference : recording of meetings, Conf. [«Mykhailo Hrushevsky and the Lviv historical school 24 Oct. 1994 Morning session»] (1999), 291-296. (in Ukr.)
10. Hrushevsky, M. S. (1904, March). Lvov scientific society of Shevchenko and his contribution to the study of southern Russia. *Journal of the Ministry of education*, 117-148 (in Ukr.)
11. Doroshenko, V. (1914). *Scientific society named after Shevchenko in Lviv (1873–1892–1912 years)* / U. Doroshenko. Kyiv-Lviv: Score and copies of the society (in Ukr.)
12. D. Academic society simani Shevchenko in Lviv. (1906). *Ukrainian journal*. Moscow (in Ukr.)
13. Gnatyuk, V. (1925). Scientific society named after Shevchenko in Lviv: a Historical sketch of the first 50th anniversary 1873-1923. *Literary and scientific journal*, LXXXVI, 4, 367-374., LXXXVIII, 272-278. (in Ukr.)
14. Zhukovskiy, A. (2000). *Sketch of the history of the Scientific society named after Shevchenko in Europe* / A. Zhukovsky. Lviv-Paris (in Ukr.)
15. Kalakura, Y. S. by J. S. Kalakura. (2012). *Ukrainian historiography: a Course of lectures*. Ky: Genesis (in Ukr.)
16. Kachmar, V. M. (2009). Lviv Ukrainian secret University. *Encyclopedia of history of Ukraine*. Kyiv: Naukova Dumka, 6, 368. (in Ukr.)
17. Kubyovych, V. (1949). *The History of the Scientific society named after Shevchenko. The kubyovych*. New York-Munich (in Ukr.)
18. Kubyovych, V. (1973). The Scientific society named after Shevchenko in 1939–1952. *Ukrainian historian*, 1-2 hours (separate reprint) (in Ukr.)
19. Cupcini, V. (1998). A little bit about the shape and direction of scientific and scientific-publishing activity of the Scientific society named after Shevchenko: the years 1892–1940 (international aspect). *In the book: history of the Scientific society named after Shevchenko: CG. additional. and MSG. Sciences. sessions and conference. The Shevchenko scientific society in Lviv*. Lviv (in Ukr.)
20. Cupcini, V. (2010). Scientific society named after Shevchenko. *Encyclopedia of history of Ukraine*. Kyiv: Scientific thought, 7, 203-213. (in Ukr.)
21. Kucher, V. G. (1992). *Scientific society named after T. Shevchenko*. Kiev (in Ukr.)
22. Romanov, A. (1992). Mikhail Hrushevsky – organizer of the Ukrainian science. *Bulletin of the Academy of Sciences of Ukraine*, 1, 48-50.; His Hrushevsky and its role in the formation and development of Ukrainian national science (Gowcoo Society. Shevchenko in Lviv) (1994). *Collection of scientific works*. Lviv (in Ukr.)
23. Studinski, K. (1929). Scientific society named after Shevchenko in Lviv (1973–1928). *Notes of NTSh*, 150, 9-18 (in Ukr.)
24. Yas, A. V. (2005). Notes of Scientific Society named after Shevchenko. *Encyclopedia of history of Ukraine*. Kyiv: Naukova Dumka, 3, 213 (in Ukr.)

GOTSULYAK Victor Volodymyrovych,

Doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of Archeology and Historical Knowledge of Special Areas of Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University

THE ACTIVITY OF THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY IN THE INTEWAR PERIOD (1913–1939)

Abstract. Introduction. The activity of the scientific society of Shevchenko has a significant contribution to Ukrainian history. The activity of society was not limited to statutes and policy documents. We can distinguish several periods of development of the scientific society. The author provides an overview of the development of the scientific society named after Shevchenko in the interwar period.

Purpose The purpose of this article is to present the interwar period of the activity of the scientific society of Shevchenko.

Originality. The Shevchenko Scientific Society is the oldest Ukrainian academy of arts and sciences whose activities have been the mainstay of Ukrainian culture for the last 130 years. It traces its intellectual and scholarly lineage to the Shevchenko Scientific Society established in 1873 in Lviv. The Society organized and sponsored conferences, colloquia, symposia, and weekly public lectures. The Society published numerous scholarly works in various languages, including three multi-volume encyclopedias of Ukraine. While the main focus of the Shevchenko Scientific Society was on scholarship and education, it also served the general public: it provided information for students on institutions of higher learning, facilitated neighborhood educational programs, and hosted public lectures, and poetry readings. The First World War interrupted all NTSh activities, including plans to transform the NTSh into an academy of sciences in 1916. During the occupation the NTSh was outlawed, and its buildings and presses were confiscated. Many of its members died at the front or were civilian casualties, and many of its valuable library, archival, and museum holdings and scholarly acquisitions, as well as its student residence, were destroyed.

The NTSh was revived during the interwar period, but it functioned on a lesser scale. Many of its members became political émigrés in the West, some emigrated to Soviet Ukraine, and the influx of new scholarly cadres declined (in 1923 the NTSh had 106 full members, 30 of them foreign scholars).

Conclusion. It is worth noting that over the years NTSH has performed the role of the real Academy of Sciences of the Western sample. The society is the oldest and the most authoritative by creation time, and the results of the Ukrainian scientific public organization, which feeds a large national science. The period of activity of NTSH demonstrates the fact that what were the different conditions in late 19th–20th in Ukraine, Western Europe, America, Canada, Australia, countries but four generations of members of the Scientific Society named after Shevchenko, as an informal Academy of Sciences proudly bear the flag of Ukrainian science.

Keywords: historical science, the Shevchenko Scientific Society, a scientific school, historiography, historical landmarks, creative achievements.

Надійшла до редакції 25.12.2015
Затвержена до друку 27.12.2015

УДК 93/94(470.23+57)«1930/1990»

ОРЛЕНКО Олена Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
гуманітарних наук Харківської державної академії
фізичної культури

РАДЯНСЬКА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА 1920-х рр. У ЛЕНІНГРАДІ: ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАННЯ В ІСТОРІОГРАФІЇ 1930-КІНЦЯ 1980-х рр.

Стаття присвячена проблемам висвітлення реалізації податкової політики в 1920-х рр. у Ленінграді у працях дослідників 1930–80-х рр. Проаналізовано, що до середини 1950-х рр. процеси оподаткування розглядалися в тісному зв'язку з проведенням курсу на індустріалізацію, вважаючи податкову політику одним із основних засобів вирішення питання пошуку необхідних коштів на потреби модернізації СРСР. Більшість робіт була присвячена аналізу розбудови податкової політики в масштабах СРСР із наведенням для ілюстрації фактів по Москві. Зроблено висновок, що саме друга половина 50–80-ті рр. ХХ ст. були часом найбільш ефективного вивчення питань податкової політики.

Ключові слова: історіографія, податкова політика, командно-адміністративна система, лібералізація.

Постановка проблеми

Робота над будь-якою науковою темою, незалежно від рамок, починається із опрацювання уже наявної літератури, іншими словами – історіографії. Ця стаття – результат опрацювання історіографічного матеріалу у рамках роботи над дослідженням питання реалізації радянської податкової політики в 1920-х рр. у Ленінграді. Слід зазначити, що